

דברי פתיחה: עבודת המערכת בצל הקורונה

ניצן קוטון ושי נועם*

העבודה על כרך יב של כתב העת "מעשי משפט" החלה אי שם, בשלהי שנת 2019. ימים "שגרתיים ונטולי דאגות". כבכל שנה פורסם קול קורא לכותבים משלל דיסציפלינות, לכתוב מאמרים בנושאים האופייניים לכתב העת, בין היתר על יכולתו ועל מגבלותיו של המשפט להביא לשינוי חברתי; על יחסו של המשפט לאוכלוסיות מוחלשות; על היחסים המורכבים שבין משפט לחברה; ועוד. הקול הקורא כלל גם פנייה ייחודית למחברים ולמחברות שמעוניינים לכתוב על השפעותיה של הטכנולוגיה על המקצוע המשפטי העתידי. המטרה הייתה לייצר כרך מגוון, שיכלול בחלקו כתיבה המתארת את התפתחותו של תחום הליגל-טק הצפוי ליצור מהפכה בשיטות העבודה של עורכי הדין ובתפקוד של המערכת המשפטית כולה, ומציפה שאלות מעשיות, תאורטיות ואתיות שהתפתחות טכנולוגית זו מייצרת.

המאמרים לא איחרו להגיע, ולשמחתנו קיבלנו שלל מאמרים מגוונים ומרתקים המציבים את העשייה בתחום המשפט והשינוי החברתי בהקשרים פוליטיים, היסטוריים ותרבותיים רחבים. במקביל, הרכבנו נבחרת של סטודנטים וסטודנטיות חרוצים ומוכשרים שיהיו חברי המערכת של כרך יב ומייד התחלנו בפעילויות היכרות וגיבוש, וכמובן הכשרה מעשית בטרם יתחילו חברי המערכת לקרוא את המאמרים שנבחרו ולהציע רעיונות לדיוקם ולשיפורם.

באותם ימים, אנחנו, כמו רבים מסביבנו בארץ ובעולם, לא יכולנו לדמיין מה צופנים לנו החודשים הקרובים, וודאי לא תיארונו לעצמנו שאיזו מגפה תעשה את דרכה לארץ ותהפוך לחלוטין את שגרת חיינו.

מרץ הוא חודש קריטי בעבודת המערכת. בחודש זה מסיימים את הבחירה הקפדנית של המאמרים, עורכים בדיקת חדשנות לכל מאמר, מסיימים את ההכשרה של חברי המערכת ומחלקים אותם לצוותי עבודה. בסיומו של חודש זה אמור כל צוות לקבל מאמר, לקרוא אותו באופן ביקורתי, להציע הצעות לשיפורו ולעריכתו הן מבחינה מהותית והן מבחינה טכנית. אחרי עבודה עצמאית של כל חבר מערכת, הצוות אמור להיפגש, ובהובלת אחד מאיתנו, העורכים, אמור להתקיים דיון מקיף ומעמיק על כל

* ניצן קוטון, סטודנטית למשפטים, ושי נועם, סטודנט למשפטים, באוניברסיטת תל אביב הם עורכי כרך יב של כתב העת "מעשי משפט".

אחד מהמאמרים. המטרה של צוותי המאמר ושיבות הצוות המרובות היא לגבש רשימה של הצעות והערות למחברי המאמרים, לצורך שיפור המאמרים והבאתם לגרסה ראויה לפרסום בכתב עת אקדמי. מדובר בשלב מהותי ומאתגר אשר אחד מתוצרי הלוואי שלו הוא גיבוש המערכת מבחינה חברתית.

כך היו אמורים להיראות גם צוותי המאמר של מערכת כרך יב. אך לקורונה היו תוכניות אחרות בשבילנו.

מגפה נוראה זו, שנכון לעת כתיבת שורות אלו, בפברואר 2021, גבתה את חייהם של יותר משני מיליון בני אדם ברחבי העולם ושל למעלה מחמשת אלפים בני אדם במדינת ישראל,¹ אילצה את העולם כולו לשנות את דפוסי הפעולה המוכרים ולאמץ שיטות חדשות שיאפשרו לנו להמשיך עד כמה שאפשר את שגרת חיינו.

על השפעותיה של מגפת הקורונה על כל תחומי החיים נכתב וייכתב עוד רבות. גם הכרך הבא של "מעשי משפט", כרך יג, יוקדש בחלקו להשלכות של הקורונה על עולם המשפט. ברשימה קצרה זו, המבוא של כרך יב, בחרנו לתאר את החוויה הייחודית של עבודת המערכת של כתב העת בצילה של הקורונה, ואת השפעותיה על יצירתו ויצירתו לאור של כרך יב על כל היבטיו.

אחד השינויים המרכזיים שהביאה הקורונה לחיינו הוא הגבלות הריחוק החברתי. בשל המשמעות הפסיכולוגית והסוציולוגית השלילית של המונח, שונה שמו במהלך המשבר ל"ריחוק פיזי".² הגבלות הריחוק הפיזי נועדו למנוע הדבקה הולכת וגדלה בנגיף הקורונה באמצעות שמירת מרחק מינימלי בין אנשים, איסור להימצא בחלל סגור עם יותר ממספר מסוים של אנשים, איסור על מגע פיזי וכיו"ב.

בעקבות הגבלות אלו, גם הפעילות האקדמית באוניברסיטת תל אביב שינתה את דפוסי עבודתה. לקראת פתיחתו של סמסטר ב בשנת 2020 נסגרו שערי האוניברסיטה והלמידה כולה עברה לפלטפורמה מקוונת.³ תקופה זו התאפיינה באי־ודאות רבה. איש לא ידע מתי נשוב לשגרה שהכרנו, אם בכלל, וכיצד עלינו להיערך לחודשים שיבואו. הגבלות אלו השפיעו כמובן גם על עבודת המערכת של כתב העת, שכן במקום להיפגש פנים אל פנים ולדון בצוותא על מאמרי הכרך, נאלצנו לקיים את חלק הארי של פגישותינו דרך מסכי המחשב. האמצעים ושיטות העבודה החדשות שהביאה איתה הקורונה הובילו לחיסכון משמעותי ולייעול של זמן העבודה. צוותי המאמר, אשר בימי שגרה דרשו מהסטודנטים המתגוררים באזורים שונים בארץ להגיע פיזית לאוניברסיטה או למקום מפגש אחר, התנהלו באמצעות תוכנת ה-ZOOM כשכל אחד ספון בפינת העבודה הנוחה לו בביתו. התנאים החדשים אפשרו לצוותי המאמר לבצע את עבודתם באופן יעיל וממוקד, המפגשים התחילו והסתיימו בזמן, ובמהלכם יכלו כל העיניים להסתכל בו בזמן על אותו מסמך ולקיים עליו דיון בתנאים נוחים יותר מאי פעם.

אין ספק שהאמצעים הטכנולוגיים ושינויי התפיסה המחשבתיים הובילו את מערכת כתב העת להמשיך לפעול כמרץ בתקופת הקורונה. הטלפונים, הדואר האלקטרוני וכמובן המפגשים המקוונים אפשרו לנו להמשיך ולעבוד גם בתקופות של סגרים או בידודים.

הקורונה לא עיכבה במאום את לוח הזמנים שנקבע לכרך יב מבעוד מועד, וניתן להניח שבמידה מסוימת אף קיצרה אותו. באופן אירוני, כרך שנועד לרון בהשפעותיה של הטכנולוגיה על עולם המשפט, הושפע לאין שיעור מההתפתחויות הטכנולוגיות שהביאה איתה התקופה, והמחיש עבורנו באופן מובהק את התרומה האדירה של הטכנולוגיה לעולם, למשפט ולאקדמיה, ואת האפשרויות הבלתי־מוגבלות שתיפתחנה בעתיד בפני העולם כולו.

עם זאת, על אף היתרונות הרבים שהביאה איתה ההתפתחות הטכנולוגית, חשנו כולנו כיצד המפגשים המקוונים פוגעים בחוויה החברתית ומצמצמים את האפשרות לגיבוש ולהיכרות משמעותיים בינינו לבין חברי המערכת ובין חברי המערכת עצמם. לא מן הנמנע שהריחוק הפיזי השטיח במידת מה את דיוני הצוות, וזאת בשל היעדר האפשרות לגיבוש ולהעמקת הקשרים הבין־אישיים בין חברי המערכת ובינינו, עורכי הכרך. נוסף על כך, ניתן להניח כי החסך במפגשים פיזיים פגע בתחושת השייכות למסגרת כתב העת. השפעה נוספת של העבודה המקוונת היא צמצום היכולת של העורכים לנהל את צוותי המאמר באופן מיטבי. מפגשים פיזיים אומנם מאריכים את משך הפגישות ועלולים לגלוש למחוזות אשר פוגעים בריכוז וכתפוקת העבודה של צוות המאמר, אך הנוכחות במרחב פיזי משותף מאפשרת להבחין בניואנסים קטנים כמו הבעות פנים או תנועות גוף של כל הנוכחים בחדר,⁴ ולקיים דיון מעמיק ומעשיר יותר בטענות השונות שמעלים חברי וחברות המערכת.

איננו טוענים כי עבודת העריכה המהותית נעשתה באופן פחות מקצועי בשל הגבלות הריחוק הפיזי, אלא מציעים לחשוב על כך שהיעדר ההיכרות האישית שנבע מחוסר היכולת להיפגש, עשוי היה להשפיע על הפתיחות, על הסבלנות ועל רמת הנוחות שכל חבר או חברת מערכת מרגישים אחד בחברת השנייה. במילים אחרות, צמצום האפשרות ליצירת קשרים חברתיים עשוי להקטין את הפוטנציאל ולאייץ את מטרתה של עבודת הצוות, שכן הוא עשוי למנוע מחברי המערכת להביע את דעתם המדויקת על כל מאמר או נושא, להשטיח את הדיון ולהשפיע בסופו של דבר גם על התוצר הסופי של צוות המאמר.

מעבר לכך, שגרת העבודה בתקופת משבר הקורונה מעלה את השאלה בדבר המטרה המרכזית ומשמעות העבודה בחיי האדם. בעולמנו הצר, תקופה זו עוררה אותנו להרהר בתפקיד העבודה של הסטודנטים במערכת של כתב העת. האם מטרתנו היחידה היא להוציא לאור כרכים ביעילות ובמהירות, או שמא קיימת גם מטרה נלווית של חשיפת חברי המערכת לאינטראקציה בין־אישית עמוקה עם כותבי וכותבות המאמרים ואחד עם השנייה.⁵

בדברי הפתיחה של כרך יב החלטנו לחרוג ממנהגנו ובמקום לתאר את מאמרי הכרך, שלדעתנו מדברים בעד עצמם, ניסינו לתאר בפני הקוראים את החוויה הייחודית של עבודת המערכת בצילה של הקורונה. מסקירה קצרה זו ניתן להשליך לתחומים נוספים שבהם נדרשת עבודת צוות ולזקק את היתרונות והחסרונות שהביאה איתה תקופה

מאתגרת זו. באופן קונקרטי, אנו סבורים כי על כתבי העת הסטודנטיאליים לשמר חלק מדפוסי העבודה שהפתחו בתקופת המשבר גם כשיחלפו מגבלות הריחוק הפיזי. כך למשל, שילוב של מפגשים מקוונים ומפגשים פיזיים יאפשרו חיסכון של זמן ועלויות לצד שימור האפשרות לפיתוח קשרים בין-אישיים עמוקים יותר. ניתן אף לשפר את הליך ההכשרה של חברי המערכת על ידי שילוב של אמצעי הוראה א-סינכרוניים, באופן שיאפשר לחברי המערכת לצפות בתכנים בזמנים נוחים להם ובאופן יעיל וממוקד יותר.⁶ בנקודת זמן זו, לא ניתן לדעת מתי ואם ישובו החיים למסלול שאותו הכרנו, או מתי יוסרו מגבלות הריחוק הפיזי בשלמותן. אך אנו מאמינים שהאפשרויות הטכנולוגיות שהתגלו בפנינו בתקופת הקורונה ישפיעו על עבודת המערכת גם בתום המגפה. תקוותנו היא שהעורכים העתידיים ישכילו להפיק את התועלת המרבית מן הטכנולוגיות הללו מבלי לזנוח את ההשקעה בפיתוח הפן החברתי והאינטראקציה הבין-אישית בין חברי המערכת.

אנו מאחלים לכם ולכן קריאה מהנה ומעשירה.

הערות

- 1 אתר משרד הבריאות ריכז נתוני קורונה בישראל/ <https://www.gov.il/he/departments/guides/information-corona> (נדלה ביום 4.2.2021).
- 2 מוטי גיגי "ימי קורונה: על ההבדל בין ריחוק פיזי וריחוק חברתי" כלכליסט (12.4.2020) <https://carolyn.y.johnson.et.al.,.social.distancing.could.buy.us.valuable.time;bit.ly/3oeBSJf>
- 3 מכתב מפרופ' אריאל פורת, נשיא אוניברסיטת תל אביב, מפרופ' ירון עוז, רקטור האוניברסיטה, וממר גדי פרנק, מנכ"ל האוניברסיטה, לחברות וחברי קהילת האוניברסיטה (9.3.2020). <https://wapo.st/2Ydlzlp>
- 4 להרחבה ראו Eliot R. Smith & Frederica R. Conrey, *Agent-Based Modeling: A New Approach for Theory Building in Social Psychology*, PERSONAL & SOC'L PSYCHOLOGY REV 87-104 (Dec. 12, 2006); Hareli S. & Rafaeli A., *Emotion Cycles: On the Social Influence of Emotion in Organizations*, 28 RESEARCH IN ORGANIZATIONAL BEHAVIOR (2008).
- 5 לסקירת התפתחותם של כתבי העת בעריכה סטודנטיאלית בארץ ובעולם ראו נמרוד אברמוב, תום סדון ואור קשת "The Work Of Boys": על חידת הצלחתם של כתבי-עת בעריכה סטודנטיאלית" עיוני משפט לה 257 (2012).
- 6 בלמידה א-סינכרונית המדריך, הלומד ומשתתפים אחרים אינם עוסקים בתהליך הלמידה בו בזמן. קרי, אין אינטראקציה בזמן אמת עם אנשים אחרים. דוגמאות לשיטה זו הן יצירת תוכן מקוון המכיל סרטונים מוקלטים מראש או פרסום מבחן אונליין לפי דרישה.